

ROKAVCI

LJUBA VRTOVEC PRIBAC

Letos aprila smo se na šiviljskem seminarju v Kranju posvečali rokavcem. Poglobljali smo se v krojenje in nabiranje, sešili sicer bolj malo, dobili pa nekoliko občutka za blago, iz katerega so bili nekdanj izdelani rokavci. Rokavci, ki so jih nekateri prisotni prinesli v ogled, so bili nadvse dobrodošli za izdelovalce, ker je bilo mogoče vse pretipati in obrniti ter si ogledati vsako nadrobnost. Tudi šop fotokopij zanimivih rokavcev, ki smo jih prejeli na seminarju, je odličen pripomoček vsem, ki se izdelovanja rokavcev lotijo, kajti vsega vidnega ni mogoče ohraniti v spominu. Strokovnjakinje iz Gorenjskega muzeja v Kranju so nam lepo predstavile muzejsko zbirko rokavcev. Niti dvoje ni bilo enakih, mogoče zgolj podobnih v nekaterih prvinah. Ta unikatnost in različnost izdelave bi nam morala biti zgled pri izdelovanju kostumov. Zame je bilo odkritje ne navadno nabiranje na ramenskem delu rokava, ki ga je gospa Pavla Janežič iz Cerkelj imenovala "satje". Opazila sem ga že lansko leto v kranjskem muzeju, nisem pa vedela, da se tako imenuje, in letos smo videli več različic tega satovja. S kakšno strastjo se je nekaj deklet potrpežljivo lotilo odkrivanja te tehnike krašenja rokavcev, ki je bila znana na Gorenjskem in ponekod drugje na Slovenskem.

Rokavci, ki so na ramenskem delu okrasno nabrani v tehniki satja.
(Iz fotoarhiva Gorenjskega muzeja v Kranju.)

Z rdečo nitjo uvezen monogram, stilizirana vejica z listi in beli gumbi na prednjem delu rokavcev.
(Iz fotoarhiva Gorenjskega muzeja v Kranju.)

Velikokrat pojasnujem, zakaj se ta kos oblačila imenuje rokavci. Posebno pri alpskem tipu oblačenja je beseda rokavci logična za ime oblačila, ki pri ženskah pokriva roke in oprsje, saj so rokavi najbolj vidni in zanje porabimo največ blaga. Prednji in zadnji del sta delno pokrita z gornjim oblačilom – s krilom z životcem. H kostumom, ki interpretirajo oblačenje Gorenjk v 1. polovici 19. stoletja, gredo laneni rokavci. Današnje laneno platno je sorazmerno težko, ročno tkano pa ima neko lahkoto in prožnost, ki je današnji laneni materiali nimajo, zato se pojavlja težava pri nakupovanju blaga. Pri izdelavi je treba biti pozoren, da k lanenim rokavcem ne sodi preveč čipke, ampak bolj vezenina – križci, tkaničenje v modri ali črni barvi – in našivanje okrasnih trakov v modro-belem vzorcu ali izjemoma v modro-belo-rdečem vzorcu – pirkelcov. K lanenim rokavcem niti ne sodijo gumbi, ampak bolj pritiskavci in kaveljčki. Z razvojem evropske manufakture in trgovine na začetku 19. stoletja so v 2. polovici 19. stoletja tudi med naše kmečko prebivalstvo začele prihajati vrste finega bombažega blaga – perkal, batist, frenč in drugo, zato so se rokavci spreminjali. Kako pogosto so ženske segale po novih materialih, je težko ugotoviti, kakor tudi ali so iz kupivnega blaga prej izdelovali peče ali rokavce. Rokavci iz finega blaga, ki se uveljavijo v praznjem oblačenju kmečkih žensk 2. polovici 19. stoletja, imajo zelo široke, tudi 130 cm obsegajoče rokave. Pogosto so krašeni z belo vezenino in fino klekljano ali pa valensjen čipko. Ohranjenih je zelo malo podatkov o rokavcih na Štajerskem. Čeprav spadajo v alpski tip oblačenja, so verjetno

Z luknjicami, ploščato vezenino, stebelnim vbodom in pajki okrašene manšete rokavcev.
(Iz fotoarhiva Gorenjskega muzeja v Kranju.)

imeli kakšne posebnosti, ki pa jih brez poznavanja ohranjenih predmetov težko spoznamo. Tudi o rokavcih na Dolenjskem je bolj malo znanega.

Panonski tip rokavcev ima navadno daljši prednji in zadnji del, saj se z redkimi izjemami oblači v krilo na pas. V Prekmurju so bili rokavci laneni, izdelani po kroju tipa T kot moška srajca. V Beli krajini pa se je razvilo več posebnosti,

ki jih je ob zavedanju, da v ljudski kulturi ni pravil, mogoče krajevno dokaj jasno opredeliti. Rokavi so krojeni v obliki trapeza iz lanenega platna, valesa, damasta, pri kostelski različici tudi iz perkala.

V obliki trapeza so rokavi krojeni tudi pri "tržaški mandrijski noši". Slovesno "oplečje" je prava veziljska mojstrovina, kar je verjetno posledica dolgoletnega in iz srede 19. stoletja izvirajočega razvoja "narodnih noš" ter dokazovanja slovenstva v teh krajih. Nekaj posebnega so bili laneni in bombažni rokavci v Zilji, ki imajo rokave, krojene na trapez in okrašene z vezenino in s čipko. Zelo zanimivi so veliki gosto plisirani ovratniki.

Občudovati je treba kreativnost naših šivilj v preteklosti in njihovo iznajdljivost, kako iz čim manj blaga izdelati oblačilo, ki bo udobno, funkcionalno, lepo in bo ustrezalo vsakokratnim merilom po primernosti. Odpadkov in odrezkov pri izdelavi rokavcev ni bilo. Nasploh so imeli naši predniki poseben občutek za lepoto in harmonijo barv, materialov ter oblik. Ljudska umetnost se je tako kazala tudi v oblačenju.

Ljuba Vrtovec Pribac (levo) in mag. Tatjana Dolžan Eržen (desno) pri predstavljanju zbirke rokavcev Gorenjskega muzeja v Kranju.
(Iz fotoarhiva Gorenjskega muzeja v Kranju.)